

Lech Bądkowski

Informacje o działalności prezydium Komitetu Założycielskiego Zrzeszenia Kaszubskiego (1956)

Acta Cassubiana 12, 274-283

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

P R O G R A M

1. Prace twórczości własnego oblicza społeczno-kulturalnego przysługują każdej społeczności, która chce i potrafi z niego korzystać.
2. Pomorsze, wskutek wieloletniego procesu odbywającego się w określonych warunkach społeczno-ekonomicznych i politycznych, w znaczącej mierze utraciło własne oblicze kulturalne, a jego siły społeczne uległy poważnemu osłabieniu.
3. Stoi przed nami zadanie przywrócenia Pomorzaczom przężności społecznej i kulturalnej. Stwierza to dwa generalne problemy:
  - a/ wytworzenia sił wewnętrznych zdolnych do wykonania tego zadania;
  - b/ uzyskania uznania naszego prawa do tworzenia własnego oblicza społeczno-kulturalnego.
4. Elementy rodzimych kultury pomorskiej stosunkowo najpełniej zachowały się w ludowej kulturze kaszubskiej. Stąd Kaszuby traktujemy jako podstawę pomorskiego środowiska społeczno-kulturalnego. Pamiętaj jednak trzeba, że społeczeństwo kaszubskie nosi o sobie ślady cech konserwatywnych, które utrudniają uruchomienie postępowych sił społecznych.

Kultura, nawet najbogatsza kultura wiejska, o ile nie jest rozwijana w ścisłej współpracy ze starą, o ile nie kontynuują jej rewolucyjne siły nowego społeczeństwa. Niechciana lub tylko obojętna postawa wobec postępu i wynikających z niego konsekwencji na wszystkich dziedzinach doprowadzi do utraty własnego oblicza społeczno-kulturalnego. Wieloletnie

- 2 -

rzemka robotników kaszubskich, inteligencji mieszkającej w większych miastach i społeczności kształcącej się w uczelniach, już dąid wykazują dość dużą obojętność dla kultury kaszubsko-pomorskiej, powodowaną jej zbyt niskim stopniem atrakcyjności. Promocja ta może się pogłębić, jeżeli kultura kaszubsko-pomorska nie zwiększy mocy przyciągania przez:

- a/ zwiększenie się w nurt postępu,
- b/ podniesienie poziomu twórczości,
- c/ użycie nowoczesnych środków upowszechniania kultury i oddziaływanie na społeczeństwo.

5. Przewyższa główna linia rysująca się już - chociaż dopiero wstępująca - odnowy kultury kaszubsko-pomorskiej należy wypracować następujące punkty:

- a/ Podstawą działalności powinna być ludowa kultura kaszubska wzbogacona o te elementy ludowej kultury innych regionów Pomorza, "które wyrosły z kręgów tradycji pomorskiej oraz o te elementy kultury ludowej i artystycznej ogólnopolskiej, które zostały lub mogą być przyswojone kulturze pomorskiej.
- b/ Kultura kaszubsko-pomorska nie może ograniczać się do formach piśmiennikowych, ludowych, ale stopniowo musi zdobywać się na formy wytworzone, artystyczne. Nie oznacza to lekceważenia kultury ludowej, trzeba przeciwnie, oznacza to dalsze jej rozwijanie i upowszechnianie, a równocześnie podnoszenie jej najwybitniejszych przejawów do rangi kultury artystycznej.

- 3 -

4/ Kulturę kaszubsko-pomorską powinno należą-
 zym do postępowych tradycji pomorskich.
 Obowiązkiem każdej kultury /i nauki/ jest
 wzbogacenie i objadnienie życia oraz
 ułatwienie uczniowskiemu wchodzeniu w przysz-
 łość; to ostatnie dotyczy szczególnie litera-
 tury i nauki.

Odbudowa kultury kaszubsko-pomorskiej może
 być dokonana pod warunkiem, że kultura ta odegra post-
 ępową, produkującą rolę w kształtowaniu stosunków
 społecznych i podnoszeniu świadomości społeczeństwa.

5/ W stosunku do kultury ogólnopolskiej kultura
 kaszubsko-pomorska nie ma odgrywać roli w jakimkolwiek
 sensie podrzędnej, bocznej, ani połączkowej. Trzeba
 przyjąć zarząd obopólną, wzajemną zależnością, wyni-
 kającą ze wspólnoty kulturalnej pomorsko-polskiej
 i dużej roli państwowej. Należy przy tym dać
 silny odpór pomowianom i kaszubom separatyzm
 i sztucznemu rozrywaniu wspólnoty polsko-pomorskiej.

6. W uskutecznieniu społecznym i odróżnieniu kultural-
 nym Pomorza szczególnie ważne zadanie przypada
 literaturze i naukowi humanistycznym. Musimy zapew-
 nić sobie prawo do posiadania własnej litera-
 tury. Określamy, że pod pojęciem literatury pomorskiej
 rozumimy utwory pisane w języku w pierwotnym
 źródle i odbiorcy pomorskim, lub tworzone w
 kręgach tradycji, kultury i gminy kaszubskiej,
 niezależnie od języka.

7. Przeprowadzenie działań wynikających z programu
 odtworzenia społeczno-kulturalnego Pomorza wymaga

- 4 -

skupienia ludzi pragnących pracować w tym kierunku i ustalenia szczegółowych planów pracy dla wszystkich dziedzin.

Odmick, 6.3.1956 r.

Lech Bądkowski

Informacja o działalności prezydium Komitetu Założycielskiego Zrzeszenia Kaszubskiego, w jego imieniu złożona na I Walnym Zjeździe w Gdańsku 2 grudnia 1956 roku

-----

Grupa osób, która wystąpiła z inicjatywą utworzenia Zrzeszenia Kaszubskiego, rozpoczęła swą pracę przygotowaniem w kwietniu br. Pierwsze zebranie o charakterze organizacyjnym Komitetu Założycielskiego odbyło się dnia 14 października br. w Gdyni. Na zebraniu tym wykrystalizowała się koncepcja masowej kaszubskiej organizacji społeczno - kulturalnej z celami obszernie określonymi w projekcie statutu. Projekt ten został poprawiony i w obecnym brzmieniu przyjęty na następnym zebraniu Komitetu w dniu 26 października br. Wybrano też wówczas prezydium Komitetu Założycielskiego w składzie: przewodniczący - Lech Bądkowski, I wiceprzewodniczący - Aleksander Arndt, II wiceprzewodniczący - Henryk Łukomski, sekretarz - Robert Konkowski, skarbnik - Alfons Jareczek, członkowie - Wincenty Kleinschmidt, Jan Rompki, Abdon Strzesak, Bernard Szczęsny, Izabella Trojanowska.

Zadaniem prezydium było przeprowadzenie rejestracji Zrzeszenia i zwołanie walnego zjazdu oraz przygotowanie gruntu w społeczeństwie kaszubskim dla naszej organizacji. Zadanie to w zasadzie zostało wykonane i kończy się w dniu dzisiejszym.

Na okres powstania Zrzeszenia Kaszubskiego przypadły doświadczone wydarzenia polityczne, które przed narodem polskim otworzyły nowe perspektywy. Zdając sobie sprawę z wagi tych wydarzeń, w chwili szczytowego przemilenia dnia 21 października Komitet Założycielski powziął i opublikował rezolucję popierającą w pełni program polityczny Władysława Gomułki

- 2 -

oraz wyrażającą nadzieję, że w nowym, radykalnie zmienionych warunkach społeczeństwo kaszubskie zyska pełnię praw obywatelskich. Była to deklaracja jasno określająca stanowisko w walce, która miała zapewnić Polsce suwerenność i wolność w budowaniu własnego ustroju socjalistycznego.

Należy stwierdzić, że inicjatywa utworzenia Zrzeszenia Kaszubskiego wywołała żywy odzew w społeczeństwie kaszubskim, które pragnie wziąć rzeczywisty, pełny udział we wszystkich dziedzinach życia publicznego.

Stosunek władz partyjnych i administracyjnych do naszej inicjatywy był jak najbardziej przychylny. I sekretarz Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, товарищ Józef Machna, okazał nam całkowitą pomoc i zaufanie. W liście Egzekutywy KW PZPR z dnia 5 listopada czytamy m.in.:

"...Egzekutywa popiera inicjatywę grupy aktywu kaszubskiego pracującą nad powstaniem Zrzeszenia Kaszubskiego i udzieli mu wszelkiej pomocy w realizacji jego planów, np.: utworzenie czasopisma kaszubskiego, krzewienie regionalnej sztuki i kultury Pomorza Gdańskiego, zorganizowania specjalnego działu etnograficznego w Muzeum Pomorskim w Gdańsku itp.

Egzekutywa uważa jednocześnie, że do jak najpełniejszego udziału w życiu społecznym i kulturalnym Wybrzeża powinni być przynależni dawni działacze patriotycznych i kulturalnych organizacji, działających na Warmii i Kaszubach w okresie przedwojennym i powojennym, z którymi spotykali się dotąd z dyskryminacją.

Egzekutywa uważa również za słuszną wydobycie i upowszechnienie tradycji walk miejscowej ludności z hitlerowskim okupantem, m.in. w szeregach patriotycznej organizacji partyzanckiej "Gryf".

Przyjmując delegację Prezydium Komitetu Założycielskiego

- 3 -

I sekretarz KW PZPR tow. Józef Kaszubno ustożkował się pozytywnie do przedstawionych wniosków i niektóre z nich są już realizowane.

Ja pomoc jesteśmy wdzięczni, a okazane zaufanie obowiązuje nas do tym bardziej twórczego, tym bardziej patriotycznego wysiłku w budowaniu wspólnej, szczedliwszej niż dotąd ojczystej ludowej.

Zrzeszenie więc zostało utworzone. Nie trzeba mieć żadnych złudzeń, że tym samym pokonaliśmy już wszystkie przeszkody i że nasze działania będą od razu w pełni prawidłowe i skuteczne. Postawiliśmy sobie ambitny i trudny cel: rozbudzenie szerokiej inicjatywy społecznej dla wszechstronnego rozwoju Kaszub i powiązania ich z tworzeniem socjalistycznej ojczystej, oraz zapewnienie Kaszubom pełnego udziału w życiu publicznym Polski Ludowej.

Pierwszym, najważniejszym warunkiem powodzenia naszej sprawy jest aktywny, przemyślany udział każdego z nas w pracach wspólnej organizacji, udział, który wymaga wysycenia się osobistych niechęci, uprzedzeń i małych szacinkowych ambicji.

Pamiętajmy, że Zrzeszenie Kaszubskie jest pierwszą, masową organizacją kaszubską. Wszyscy będziemy się w niej uczyli nowych form demokratycznego życia. Niecierpliwie zwłoki zadania już stoją przed nami: wybory do Sejmu, uzdrowienie gospodarki rolnej, przemysłowej i komunalnej, uzdrowienie stosunków między ludźmi.

Jestemy współgospodarzami. To zobowiązuje najbardziej.

Odpis: 30. IV. 1975

Jan Borkowski

Prawo tworzenia własnego oblicza społeczno-kulturalnego przyznaje całej społeczności, która chce i potrafi z tego prawa skorzystać. Jest to prawo ogólne, które nie traci swej mocy w społecznościach niesprzymijających dla danej społeczności.

Kaszubi w przeszłości stanowili społeczność złączyłą do tworzenia, na szerokiej pomorskiej podstawie, odrębnego narodu, posiadającego także unikalną rolę w stosunku do narodu polskiego, jak naród słowiański do narodu czeskiego. Bieg historii stał się tuż na przedwzrostku powodując osłabienie wewnętrzne społeczności kaszubskiej i rozchwianie spójności szerokiego społeczeństwa pomorskiego.

Pomimo tego Kaszubi pozostają odrębną społecznością, wspólnie z innymi grupami etnicznymi pomorskimi. Można przyjąć formułę, że Kaszubi-Pomorzanie stanowią odrębność w ramach wspólnoty polskiej.

Czy to podważa jedność narodu polskiego? Tak sprawa stawiać może tylko nacjonalista, który pojęciu "naród" nadaje wąską i wąską treść. Mamy przykłady narodów wieloetnicznych, gdzie występują nawet grupy narodowe zdecydowanie różne, a jednak składające się na szerszą pojmowaną wspólnotę.

W państwach obozu socjalistycznego takich przykładów dostarczą Związek Radziecki i Główna Republika, gdzie w ramach wspólnego państwa istnieją republiki narodowe, a także Chiny. Również w Jugosławii utworzone system republiki narodowych tworzących jedno państwo o wspólnej nazwie.

Odpowiednie przykłady znajdujemy także w państwach zachodnich. Wielka Brytania, która niewątpliwie w naszym czasie stanowi utrwaloną jednostkę narodowo-państwową, składa się z Anglii, Szkotów i Walijszczyków, przy czym Walijszczyk to naród o wiele odrębny, posiadający się życiem kulturowym, posiadający bardzo starą i bogatą kulturę. W Gwatemali występują trzy z na-

wat ostatery narody postępujące się odmiannymi jazykami, kresate jazykami wciadów Szwajcarii, a w sumie stanowione szerzej poloty naród szwajcarski.

Podobne sytuacje obserwujemy w wielu innych państwach, jak Hiszpania z jej Katalończykami i Baskami, czy Belgia, gdzie współżyją ze sobą dwa narody: Flamandów i Wallonów.

Zasady wygólkowe w jednym państwie różnych grup narodowościowych czy etnicznych są w poszczególnych państwach odmienne. Ogólnie można powiedzieć, że tam, gdzie panuje bardziej postępująca ustroj, panuje również większa tolerancja i tę ta tolerancja jest oznakiem skupiającym. Obecnie już wygasły, lub wygasają, tendencje państwośroczke wśród małych narodów, przeciwnie natomiast tendencja do skupiania się w -istwa organizmy państwowe względnie federacje państw. Tym większe stąd swoboda wewnętrznych państw w sensie społeczno-kulturalnym i tym większe bogactwo form kultury opartej o tradycje i twórczość poszczególnych narodów.

Ważnym w sposób szczególnie stanowczy i decydujący stanął na stanowisku wolności kulturalnej najmniejszych nawet narodów. Z przykłady państwowej Wielkiej Radzieckiej dobrze znane są fakty pełnego poszanowania dla kultury narodów składających się na to wielkie państwo. Większe narody mają tam odrębne republiki, mniejsze - autonomiczne obwody. Wiadomo, że dla małych grup etnicznych żyjących w okresie Wielkiej Rewolucji Radzieckiej woj w stanie półdzikim naukowcy radzieckoj opracowali alfabet i gramatykę, aby mogli w piśmie posługiwać się swoją mową i aby ich niepisany dorobek kulturalny znalazł odzwierciedlenie w piśmie.

Niewktórzy wyrażają zastrzeżenia, że Kazubi są zbyt małe, ni, aby mogli żywić jakiegokolwiek poważniejszej ambicje odrębnościowe. Jest to oczywiście argument bez żadnej wartości. Zrozumienie i Irlandczycy, żeby tylko wymienić te dwa przykłady, są

- 3 -

mniej liczni, a nikt nie kwestionuje ich prawa do pełnej odrębności narodowej, przy czym Islandczycy mają nawet własne państwo, obecnie jest ich niespełna 200.000 ludności, a Kaszubi - około 400.000.

Trzeba nam jasno powiedzieć, że rozważania niniejsze nie prowadzą do wniosku o intencjach narodowo-państwowego wyodrębnienia Kaszub z organizmu polskiego, co oczywiście nie miałoby żadnych podstaw materialnych, sprzeciwiałoby się interesom politycznym a także strasza rozłąkami.

Nie ma natomiast żadnych przyczyn, ani moralnych ani prawno-ustrojowych, które przeciwiłyby przeciwno przyszanu Kaszubi prawa do rozwijania własnych wartości kulturalnych, do swobodnego kontaktowania swego oblicza społeczno-kulturalnego. Owrótne skuszny interes narodu i państwa polskiego na obszarze kaszubno-pomorzeńskim polega na tym, aby prawidłowym gospodarką tego historycznie określonego obszaru umożliwić swobodne działanie społeczno-kulturalne w ramach istniejącego ustroju i jego instytucji.

Rewolucję prawidłowego wykorzystania przez społeczeństwo kaszubno-pomorzeńskie służnie przysługujących mu uprawnień jest dotychczasowa postawa działaczy kaszubno-pomorzeńskich, którzy zawsze występowali w dobrze rozumianym wspólnej interesie Kaszub i Pomorza oraz Polski.

Leś Bądkowski

Gdańsk, czerwiec 1960.